

Dop. II d. 18. 7. 49 r.

Porównanie jakościowe budownictwa przedwojennego do powojennego, przy założeniu identycznej podstawy terytorialnej - Część II.

- 1) aneks: cykl rozwojowy budownictwa mieszkalnego w okresie 1927-1937 w porównaniu do okresu bieżącego,
- 2) aneks: analiza ruchu mieszkaniowego w okresie powojennym.

W s t e p.

Porównanie jakościowe - Część II

Porównania jakościowe budownictwa dwóch czasokresów przedwojennego /1937 r./ do powojennego /1947 r./ na Ziemiach Odzyskanych nie może być ujęte i traktowane na płaszczyznach i zasadach stosowanych w odniesieniu do Ziemi Starych. Prowincje Rzeszy, będące obecnie w granicach państwowych Polski miały w roku 1937 normalny ruch budowlany, znaczny w okręgach przemysłowych, mniejszy w rolniczych rekcjach Prus Wschodnich, zaspakajający potrzeby bierzącej ludności; natomiast w okresie powojennym wobec ruchów ludnościowych, emigracji Niemców i osiedlaniu się ludności polskiej, ruchów bynajmniej nie zakończonych stan zaludnienia Ziemi Odzyskanych w 1947 roku jest znacznie niższy od okresu przedwojennego. Ten stan rzeczy daje znaczną liczbę budynków, który przy nieznacznym ~~spromocie~~ ^{spromocie}, stanowi zapas, zaspakajający potrzeby napływającej ludności. Potrwa to jeszcze dalszy nieokreślony czasokres, dłuższy względnie krótszy zależnie od nasilenia ruchu osiedleniowego na tych Ziemiach. Zniszczenie wojenne na Ziemiach Odzyskanych dotyczą przede wszystkim szeregu wielkich miast jak Wrocław, Gdańsk, Szczecin, Olsztyn natomiast mniejsze stosunkowo w małym stopniu doznały uszkodzeń. Reasumując powyższe nie było w 1947 r. na Ziemiach Odzyskanych ruchu budowlanego bierzącego a nawet w pojęciu szerszym restytucyjnym /odbudowy/ mającego tak wielkie znaczenie na Ziemiach Starych.

Ruch budowlany jest reprezentowany ogromną liczbą drobnych remontów oraz stosunkowo niewielką odbudową zniszczonych budynków w wielkich ośrodkach miejskich, specjalnie dotkniętych skutkami działań wojennych. Liczba wznoszonych budynków jest znikoma na terenach miast. W latach późniejszych wobec wyczerpywania się zapasu budynków wymagających jedynie drobnych remontów względnie odbudowy, liczba nowych budów będzie wzrastała, co się już uwidacznia na terenie m. Gdańska, Wrocławia i Szczecina w 1948 roku. Zgodnie z powyższym porównaniem ruchu budowlanego czasokresów lat 1937 i 1947 należy traktować na zupełnie odmiennych podstawach. Ruch ujęty sprawozdawczością czyli odbudową /remonty nie są rejestrowane/ w 1947 roku na Ziemiach Odzyskanych są częścią ogólnego wysiłku krajów dziele odbudowy. Podstawy wspólne porównalności są tak różne, że właściwie poza ~~momentem~~ *momentem* identyczności obszaru wszystkie inne nie istnieją i dopiero z biegiem lat będzie można dokonać właściwych analiz. W związku z powyższymi porównaniami w odniesieniu do liczby budynków i kubatury będą potraktowane ogólnie w szeregu tablic, analiza porównań będzie dotyczyła głównie kierunków ruchu mieszkaniowego tych dwóch czasokresów. Połączenie wyników ruchu budowlanego w 1947 ujętego sprawozdawczością oraz szacunkowego Ziemi Starych i Odzyskanych i porównanie ostatecznych liczb z 1937 roku da możliwość wyciągnięcia wniosków przybliżonych o kierunkach i natężeniu budownictwa w przekroju dwóch czasokresów.

Rozdział I

Ruch budowlany na Ziemiach Odzyskanych w 1937 roku obrazuje szereg tablic pracy poprzedniej pod tyt. Sprawozdania Liczb Statystyki Budowlanej z 1937 roku do obecnych granic, natomiast 1947 rok na tych samych Ziemiach został ujęty sprawozdawczością i podany do

wiadomości w Roczniku Statystycznym. Późniejszy materiał uzupełnia dane rocznika. Braki w materiale niewątpliwie istnieją są jednak znacznie mniejsze w porównaniu do Ziemi Starych. Szacunek braków na Ziemiach Starych wg I części niniejszej pracy został ustalony uznając rejestrowany ruch w odbudowie za 70% faktycznego; natomiast na Ziemiach Odzyskanych oszacowanie braków jest wyjątkowo trudne. Przyczyny leżą w słabszym stanie organizacyjnym placówek sprawozdawczych w 1947 roku oraz w wielkiej liczbie remontów często drobnych, nie wchodzących w zakres sprawozdawczości. /teraz i przez wojnę/ a mających kapitalne znaczenie na Ziemiach Odzyskanych. Repatriacja, reemigracja i ruch osiedleńczy dość znaczny szczególnie w I połowie 1947 roku utrudniał pracę organów nadzoru budowlanego w zakresie kontroli i rejestracji różnych robót budowlanych; niewątpliwie te roboty odnoszą się nieomal wyłącznie do nieznacznych remontów. Natomiast odbudowa budynków mieszkalnych i niemieszkalnych koncentrują się głównie w woj. śląskim i wrocławskim z uwagi na większą gęstość zaludnienia tych terenów przemysłowych. Obszar rolniczy obejmujący woj. olsztyńskie, poznańskie Ziemi Odzyskanych i szczecińskie /w części/ wykazują nieznaczny ruch w tym czasie /w odbudowie budynków/. Tablica I zajmuje ruch budowlany mieszkaniowy w okresie 1947 roku w przekroju wojewódzkim i według grupy miast, przy czym zaludnienie miast oparte jest na sumarycznym spisie ludności w 1946 roku, którego wyniki w 1947 roku w wielu wypadkach już nie są aktualne.

r Tablica I

ruch budowlany mieszkaniowy w miastach na Ziemiach Odzyskanych w/g liczby budynków, kubatury liczby mieszkańców i izb w 1947 roku.

Województwa	A. Nowe budynki				B. Odbudowa				Nadbudowa i dobudowa			
	liczba	kubatura	liczba		liczba	kubatura	liczba		liczba	kubatura	liczba	
	budynków	w tys. m ³ .	mieszkań	izb	budynków	w tys. m ³ .	mieszkań	izb	budynków	w tys. m ³ .	mieszkań	izb
I Budynki rozpoczęte												
Ogółem	13	36	130	250	794	1411	3600	11403	3	3	2	7
miasta pon. 20 tys. m.	5	24	59	70	319	517	1202	3332	1	0,2	1	3
" pow. 20 tys. m.	8	12	71	180	475	894	2398	8071	2	2,8	1	4
2.0 woj. białostockie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
woj. olsztyńskie	-	-	-	-	52	86	243	713	-	-	-	-
" gdańskie 2.0 x/	3	24	57	66	121	91	269	1074	1	0,2	1	4
" szczecińskie	-	-	-	-	106	119	395	1355	-	-	-	-
" poznańskie 2.0	-	-	-	-	45	95	242	643	-	-	-	-
" wrocławskie	-	-	-	-	243	381	887	2812	1	2,4	-	-
" śląskie 2.0	10	12	73	184	227	639	1564	4806	1	0,2	1	3
II Budynki zakończone												
Ogółem	6	26	65	81	445	677	1749	5480	1	0,2	1	3
miasta pon. 20 tys. m.	4	24	58	69	248	380	923	2589	1	0,2	1	3
" pow. 20 tys. m.	2	2	7	12	197	297	826	2891	-	-	-	-
woj. białostockie 2.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
" olsztyńskie	1	0,4	1	4	17	31	142	362	-	-	-	-
" gdańskie 2.0 x/	3	23,6	57	66	44	39	117	504	-	-	-	-
" szczecińskie	-	-	-	-	54	56	202	595	-	-	-	-
" poznańskie 2.0	-	-	-	-	40	86	225	643	-	-	-	-
" wrocławskie	-	-	-	-	205	293	647	2117	-	-	-	-
" śląskie 2.0	2	2	7	11	85	172	416	1259	1	0,2	1	3

według Rocznika Statystycznego; dane uzupełnione

x/ bez m. Gdańska

Przeliczenie rejestrowanego ruchu budowlanego na faktyczny, aczkolwiek wyjątkowo trudno można przeprowadzać według tych samych zasad jak na Ziemiach Dawnych, czyli przyjąć ruch ujęty sprawozdawczością jako 70% faktycznego ruchu. Uzasadnienie tego szacunku ma nieco inne podstawy jak na Ziemiach Dawnych, niemniej jednak należy uznać, że jest naogół prawidłowy. Czynności budowlane na Ziemiach Odzyskanych w przeważającej mierze są prowadzone przez Państwo, sprawozdawczość organów powołanych do nadzoru budynków państwowych wykazuje te same braki co na Ziemiach

nie/
Dawnych; znaczny ruch budowlany na Ziemiach Odzyskanych powinien ułatwić rejestrację z jednej strony natomiast słabsza organizacja Urzędów nadzoru tę rejestrację utrudnia; ostatecznie należy domniemywać, że braki są mniejsze, a utrzymanie wysokości szacunku braków ustalonego dla Ziemi Dawnych stanowi jakby pewną rekompensatę za wykazane remonty nie ujmowane sprawozdawczością. Wiadomości z terenu uzasadniają te założenia; placówki sprawozdawcze często mylą się w określeniu robót budowlanych szacując wielkie remonty jako odbudowę i odwrotnie, mimo wyraźnej definicji odbudowy. /Odbudową są czynności budowlane powodujące oddanie do użytku budynku nieużytkowanego z uwagi na zniszczenie/.

Zgodnie z powyższym można oszacować faktyczny ruch budowlany na Ziemiach Odzyskanych w 1947 roku przyczem wyliczenia szacunkowe obejmują wyłącznie odbudowę budynków.

Tablica II

Faktyczny ruch budowlany mieszkaniowy w 1947 r. w miastach na Ziemiach Odzyskanych

Budynki rozpoczęte

Wyszczególnienie	A. Nowe budynki				B. Odbudowane				Nadbudowa i dobudowa			
	liczba budynków	kubatura w tys. m ³ .	liczba mieszkań	liczba izb	liczba budynków	kubatura w tys. m ³ .	liczba mieszkań	liczba izb	liczba budynków	kubatura w tys. m ³ .	liczba mieszkań	liczba izb
Ruch budowlany w/g sprawozdawczości x/	13	36	130	250	794	411	3600	1403	3	3	2	7
szacunek B.30 70	-	-	-	-	339	606	1542	4887	-	-	-	-
Razem szacunkowy ruch faktyczny	13	36	130	250	1133	2017	5142	6290	3	3	2	7

x/ w/g tablicy I poz. ogółem.

Tablica III

odbudowa budynków mieszkalnych i niemieszkalnych w miastach w 1947 roku na Ziemiach Odzyskanych w/g % zniszczenia.

% zniszczenia budynków w momencie odbudowy	O g ó ł e m		B u d y m k i			
	liczba budynków	kubatura w tys. m ³	mieszkalne		niemieszkalne	
			liczba budynków	kubatura w tys. m ³	liczba budynków	kubatura w tys. m ³
Ogółem Ziemi Odzyskanych	1119	3183	794	1411	325	1772
do 19%	341	841	260	367	81	474
od 20% - 29%	172	580	128	168	44	412
od 30% - 39%	149	394	101	149	48	245
od 40% - 49%	82	164	61	114	21	50
od 50% - 59%	58	243	39	77	19	166
od 60% - 79%	164	474	105	253	59	221
powyżej 80%	81	345	52	216	29	129
nie wiadomy	72	143	48	67	24	76

Według Rocznika Statystycznego uzupełnione późniejszym materiałem.

Tablica IV

odbudowa budynków mieszkalnych w miastach w 1947 roku łącznie z szacunkiem na Ziemiach Odzyskanych w/g % zniszczenia

Budynki rozpoczęte

% zniszczenia w momencie odbudowy	A. Odbudowa ujęta sprawozdawczość		B szacunek $\frac{A \cdot 30}{70}$		C wynik końcowy A + B	
	liczba budynków	kubatura w tys. m ³	liczba budynków	kubatura w tys. m ³	liczba budynków	kubatura w tys. m ³
Ogółem	794	1411	339	606	1133	2017
do 19%	260	367	111	158	371	525
od 20 - 29%	128	168	54	72	182	240
od 30 - 39%	101	149	42	66	143	215
od 40 - 49%	61	114	27	45	88	159
od 50 - 59%	39	77	17	33	56	110
od 60 - 69%	105	253	45	109	150	362
powyżej 80%	52	216	22	93	74	309
niewiadomy	48	67	21	30	69	97

Tablica III i IV wykazują znaczną różnicę w % zniszczeniu budynków odbudowywanych na Ziemiach Starych i Odzyskanych. O ile budynki zniszczone do 29% stanowią zaledwie 6% ogółu budynków odbudowywanych /mieszkalnych i niemieszkalnych/ na Ziemiach Starych to na Ziemiach Odzyskanych prawie 50% ogółu. Budynki zniszczone do 19% i odbudowywane dają na Ziemiach Starych 1,1% ogółu budynków a na Ziemiach Odzyskanych 30,1%. Powyższe cyfry potwierdzają spostrzeżenie zawartej wyżej o znacznym zapasie budynków mało uszkodzonych oraz wielkiej liczbie drobnych remontów budynków mieszkalnych i niemieszkalnych na Ziemiach Odzyskanych.

Obliczenia czystego przybytku kubatury w budynkach odbudowywanych na Ziemiach Odzyskanych można dokonać w myśl założeń stosowanych dla Ziemi Starych to znaczy czystą przybudowaną kubaturę netto będzie odbudowa części zniszczonej budynków, co jest zadaniem tablicy V-ej.

Tablica V

Kubatura netto do wybudowania w budynkach mieszkalnych odbudowywanych w 1947 r. na Ziemiach Odzyskanych w miastach.

ogólny % zniszczenia w momencie odbudowy	Ogólna odbudowa szacunkowa		% zniszczenia górna granica	Kubatura w tys. m ³ do odbudowy	% zniszczenia dolna granica	Kubatura w tys. m ³ do odbudowy
	liczba budynków	kubatura w tys. m ³				
Ogółem x	1133	2017	x	929	x	775
do 19%	371	525	19	99,75	19	99,75
od 20 - 29%	182	240	29	69,60	20	48,00
od 30 - 39%	143	215	39	83,85	30	64,50
od 40 - 49%	88	159	49	77,91	40	63,60
od 50 - 59%	56	110	59	64,90	50	55,00 ^m
od 60 - 79%	150	362	79	285,98	60	197,20
powyżej 80%	74	309	80	247,20	80	247,20
średni % zniszczeń				46%		38%

x/ bez pozycji niewiadomego % zniszczenia.

Z tablicy V wynika, że przy górnym procencie zniszczenia otrzymujemy średni % zniszczenia budynków odbudowywanych wynoszący 46% przy dolnym zaś 38% /775 : 2017/ faktyczną średnią zniszczenie mieści się między 38 a 46 co daje przeciętną 42% zniszczeniu ogółu budynków $\frac{38 + 46}{2} = 42$.

Przyjmując, że budynki o niewiadomym % zniszczeniu odbudowywane w 1947 roku mieszczą w ogólnej średniej otrzymujemy końcowy efekt szacunkowej odbudowy budynków mieszkalnych w odniesieniu do kubatury netto, przyjmując dolną granicę zniszczenia z poprawką uzupełniającą i korygującą kubatury netto budynków o niewiadomym % zniszczenia.

Liczba budynków 1113.

Kubatura z tablicy V	775 /w tys.m ³ /
" budynków o niewiadomym % zniszczenia /97x0,42/	40 /w tys.m ³ /
<hr/>	
Razem do wybudowań	815 /w tys. m ³ /

Przeliczając odbudowę budynków na nowe budynki co umożliwi dokonania porównań będzie stosowana zasada przyjęta w I części tej pracy odnoszącej się do Ziemi Starych a mianowicie, że liczby budynków zostaną przyjęte budynki odbudowywane zniszczone powyżej 50% z dodaniem poprawki wyrównawczej pełnej liczby budynków o niewiadomym procencie zniszczenia, natomiast liczba mieszkań i izb mieszkalnych będzie ujęta w całości z uwagi na specyficzny charakter czynności budowlanych /wykończeniu/ przy oddawaniu do użytku izb mieszkalnych. Tablica VI i VII stanowią podstawę do porównań dwóch czasokresów, porównań mających odmienny charakter od przedstawionych w I części odnoszącej się do Ziemi Starych.-

Tablica VI

analizyczne przeliczenia odbudowy w budynkach mieszkalnych rozpoczętych w 1947 roku w miastach Ziemi Odzyskanych na nowe budynki

Ogółem nowe budynki

Wyszczególnienie	liczba budynków	Kubatura w tys. m ³	L i c z b a		U w a g i
			mieszkań	izb	
Ogółem	341	851	5272	16540	
Odbudowa	328 x/	815	5142	16290	
nowe budynki	13	36	130	250	

x/ Ujęto budynki zniszczone powyżej 50% z dodaniem budynków o niewiadomym zniszczeniu zestawiono w/g II i V

Tablica VII

porównania ruchu budowlanego w budynkach rozpoczętych mieszkalnych w miastach na Ziemiach Odzyskanych w latach 1937 i 1947

Wyszczególnienie	Nowe budynki				Nadbudowa i dobudowa			
	liczba budynków	kubatura w tys. m ³	liczba		liczba budynków	kubatura w tys. m ³	liczba	
			mieszkań	izb			mieszkań	izb
Ogółem 1937 x/	6139	7162	20118	65020	-	-	-	-
" 1947 xx/	390	955	5630	17734	5	3	5	14
Różnica	5749	6207	14 488	47286	-	-	-	-
w %								
1937 rok	100	100	100	100	-	-	-	-
1947 "	6	13	23	27	-	-	-	-
w tym Gdańsk 1947r.	49	104	358	1194	2	0	3	7
nowe bud.	7n	36	75	239	2	0	3	7
przebudowa odbud.	42	68	283	955				

x/ tablicy XXI pracy "zagadnienie mieszkaniowe"

xx/ przeliczony ruch budowlany łącznie z m. Gdańskiem

xxx/ w m. Gdańsku przeliczona kubatura netto w/g relacji 42% dla niewiadomego zniszczenia, liczba budynków ujęta w całości stanowi to dalszą korektę obliczeń całości ruchu na Ziemiach Odzyskanych.

Wyniki tablicy VII wskazują bardzo znaczną różnicę między badanymi czasokresami; niewątpliwie mimo przerachowania szacunkowego, część budynków podlegających sprawozdawczości wymyka się z pod dokonanych obliczeń, niemniej jednak należy stwierdzić, że odchylenia tu będą nieznaczne i nie mają żadnego wpływu przy dokonywaniu porównań. Ruch budowlany w 1947 roku był nie wielki w świetle cyfr porównawczych niemniej jednak uzyskanie 27% liczby izb w 1947 roku w stosunku 1937 roku świadczy o wielkim wysiłku w odbudowie tych obszarów. Cyfry te nabierają specjalnego wyrazu wobec stanu faktycznego na Ziemiach Odzyskanych, gdzie w 1947 roku a nawet w latach późniejszych /1949 rok/ istnieje dość znaczna liczba budynków wymagających jedynie nieznacznego remontu, stanowią one niewątpliwie zapas mieszkań, działający hamująco na moment odbudowy. Znaczna ilość tak zwanych rozbiórek budynków, nienadających się do odbudowy stanowi dodatkowy wkład kraju do ruchu budowlanego na Ziemiach Odzyskanych.

Zwiększenie natężenia ruchu budowlanego nastąpiło w roku 1948, co potwierdzają prowizoryczne dane będące obecnie w fazie końcowych obliczeń. Należy dodatkowo stwierdzić, że natężenie ruchu budowlanego na Ziemiach Odzyskanych w 1947 roku przypada na koniec lata sierpień i wrzesień co ma niewątpliwą wpływ na całokształt zagadnienia, przede wszystkim na liczbę budynków zakończonych w roku badanym.

Z uwagi na to, że cyfry odnoszące się do budynków zakończonych w żadnym wypadku nie obrazują faktycznego stanu rzeczy w tej dziedzinie, wobec specyficznych warunków istniejących w tym czasie na Ziemiach Odzyskanych porównań istotnych dokonywać nie można. Tablica VIII przedstawia jedynie liczby porównawcze

zarejestrowanych budynków zakończonych /formalnie zakończonych i faktycznie/ w latach 1937 i 1947.

Tablica VIII

Budynki mieszkalne zakończone w 1937 i 1947 roku na Ziemiach Odzyskanych

Wyszczególnienie		Budynki zakończone ogółem x				U w a g i
		liczba budynków	kubatura w tys.m ³	l i c z b a		
				mieszkań	izb	
	rok 1937 ^{xx/}	5525	6804	19113	61769	z m. Gdańskim
	" 1947	490	739	1959	6035	" "
w %	rok 1937	100	100	100	100	
w %	" 1947	9	11	10	10	

xx/ w/g tablicy XXI pracy poprzedniej x/ budynki nowe, nadbudowa i dobudowa oraz nie przeliczona odbudowa

tablica VIII wykazuje, że formalnie w 1947 roku oddano 10% budynków do użytku w porównaniu do okresu przedwojennego. Działają tu przyczyny wyżej podane.

Materiały o budynkach niemieszkalnych na Ziemiach Odzyskanych nie obejmują większych zakładów przemysłowych w obu badanych czasokresach; dokonanie porównań będzie możliwe jedynie po ustaleniu przeliczonej kubatury budynków odbudowywanych w/g tablicy IX.

Tablica IX

Kubatura netto do wybudowania w budynkach
niemieszkalnych rozpoczętych w 1947 roku
w miastach na Ziemiach Odzyskanych

Ogólny % zniszczenia w momencie odbudowy	Ogólna odbudowa		% zniszczenia górna granica	Kubatura w tys. m ³	% zniszczenia dolna granica	Kubatur w tys. m ³
	liczba budynków	Kubatura w tys. m ³				
Ogółem x	325	1772	-	703	-	584
do 19%	81	474	19	90	19	90
od 20 - 29%	44	412	29	118	20	82
od 30 - 39%	48	245	39	95	30	73
od 40 - 49%	21	50	49	25	40	20
od 50 - 59%	19	166	59	98	50	83
od 60 - 79%	59	221	79	174	60	133
powyżej 80%	29	129	80	103	80	103
średni % zniszczenia				40%		33%

średnia ogólna % zniszczenia wynosi $36,5\% / \frac{40 + 33}{2} = 36,5\%$
wobec czego należy niewiadomy % zniszczenia ustalić w/g średnie ogólnej dodając utrzymany wynik do kubatury dolnego % zniszczenia, co stanowi pewną poprawkę kubatury netto wybudowanej w 1947 roku. Dolna granica wydaje się bardziej zbliżona do rzeczywistego stanu rzeczy z uwagi na specyficzny charakter odbudowy mało zniszczonych budynków na Ziemiach Odzyskanych; doliczenia wyników niewiadomego % zniszczenia wyrównując ewentualne usterki.

Liczba ogólna budynków niemieszkalnych

325

wyniki dolnego szeregu
kubatury

584 /w tys. m³/

z niewiadomego % zniszczenia
72 x 0,36,5

26 /w tys. m³/

Razem kubatura netto

610 tys. m³

przyjmując, że liczba budynków będących w odbudowie stanowi budynki zniszczone powyżej 50% z dodaniem budynków o niewiadomym % zniszczenia otrzymuje się następujące wyniki porównawcze

ruchu niemieszkanowego na Ziemiach Odzyskanych w latach 1937
i 1947 r.

Tablica X

Porównania ruchu niemieszkanowego
roku 1937 i przeliczonego 1948 roku

Wyszczególnienie	Budynki rozpoczęte				Budynki zakończone			
	Nowe		Nad. i dobud.		Nowe		Nad. i dobud.	
	liczba budynków	kubatura w tys.m ³	liczba bud.	kubatura w tys.m ³	liczba bud.	kubatura w tys.m ³	liczba bud.	kubatura w tys.m ³
rok 1937 x	9584	9331	-	-	5846	4666	-	-
" 1947	221	836	15	35	152	336	3	1
w tym nowe budynki	90	226			71	47		
w tym przeliczona odbudowa	131	610			81xx/	289xx/		
w %								
rok 1937	100	100	-	-	100	100	-	-
" 1947	2	9			3	7		

x/ bez m. Gdańska
xx/ w/g średniego % zniszczenia i relacji budynków rozpoczętych.

tablica X wykazuje znikomy ruch budowlany w budynkach niemieszkalnych, który daje zaledwie 2% ogólnej liczby budynków w porównaniu do 1937 roku a 9% w stosunku do kubatury. Należy wyjaśnić ten stan rzeczy, który poza przyczynami wyżej podanymi, zawiera inne elementy. W okresie przedwojennym 1937 rok/ na Ziemiach Odzyskanych budowano znaczną liczbę budynków gospodarczych, typu rolniczego w małych miastach oraz szereg drobnych warsztatów oraz budynków handlowych w okręgach nadmorskich w sumie to dało znaczną liczbę budynków typu niemieszkalnego; tego rodzaju budynki budowano w 1937 przeważnie /70%/ w miastach poniżej 50 tys.mieszk., które w mniejszym stopniu doznały zniszczeń w czasie działań wojennych; znaczny zapas budynków niemieszkalnych wobec słabego zaludnienia w 1947 roku tej grupy miast wyjaśnia nieznaczny ruch budowlany w tej dziedzinie

R o z d z i a ł II.

Porównanie ruchu mieszkaniowego dwóch czasokresów na Ziemiach Odzyskanych co do liczby budynków i ich wielkości /przeciętnej kubatury/ nie da konkretnych wyników z uwagi na moment odbudowy w okresie powojennym wysiłek kraju w odbudowie zniszczonych miast Ziemi Odzyskanych został omówiony i zobrazowany w szeregu tablic rozdziału I. Najbardziej realnym sposobem porównania kierunków stosunków mieszkaniowych obu czasokresów jest zestawienie liczby mieszkań wg wielkości co da obraz pewnej polityki mieszkaniowej okresu powojennego co prawda na odcinku jednego roku, niemniej jednak okresu, ~~roku~~^{Rok} na Ziemiach Odzyskanych zagadnienie odbudowy w większym tego słowa znaczeniu stało się faktem dokonanym. Zestawienie stosunków mieszkaniowych tych czasokresów wg wielkości mieszkań obrazuje tablica XI która zespala mieszkania w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych budowanych wg odbudowanych w 1947 roku na Ziemiach Odzyskanych, natomiast następna tablica XII daje porównanie mieszkań wg wielkości w liczbach procentowych dla obu czasokresów. Cyfry obu tablic są oparte na materiale odnoszącym się do budynków rozpoczętych, który jest pełniejszy w okresie powojennym. Należy stwierdzić, że dane odnoszące się do 1937 roku są oparte na szacunku wg zasad ujętych w pracy poprzedniej odnoszącej się do zagadnień mieszkaniowych na Ziemiach Odzyskanych część II i dodatkowo należy wyjaśnić, że statystyka roczna podawała jedynie mieszkania wg wielkości w niektórych większych miastach, wyniki dla ogółu miast były ujmowane w spisach powszechnych. Nie wnikając w szczegóły, szeroko omówione w powyższej pracy można uznać wyniki uzyskane dla 1937 za podstawę do dokonania porównań.

Rudy

T a b l i c a , XI.

mieszkania wg wielkości oraz izby mieszkalne w budynkach
mieszkalnych i niemieszkalnych w miastach, rozpoczęte
w 1947 roku

na Ziemiach Odzyskanych
Województwa

Wyszczególnienie	Ogółem miesz- kań	Liczba mieszkań o izbach						Ogółem izb
		1	2	3	4	5	6 i więcej	
O g ó ł e m	4600	833	809	1400	1078	345	135	13614
w budynkach mieszkalnych	3885	448	718	1299	989	314	117	12083
" niemieszkalnych	715	385	91	101	89	31	18	1531
budynki nie mieszkalne								
woj. białostockie Z.O.	-	-	-	-	-	-	-	-
" olsztyńskie	244	51	14	105	50	22	2	717
" gdańskie Z.O. ^{x/}	332	55	32	92	70	43	40	1168
" szczecińskie	395	24	50	89	211	14	7	1355
" poznańskie Z.O.	254	55	44	100	44	6	5	680
" wrocławskie	887	84	229	213	211	121	29	2812
" śląskie Z.O.	1773	179	349	700	403	108	34	5351
x/ bez Gdańska								
Gdańsk	359	26	71	75	147	27	13	1195
Ogółem ostat.	4959	859	880	1475	1225	372	148	14809

zestawiono wg Rocznika Statystycznego z uzupełnieniami dodatkowego ma-
teriału sprawozdawczego; mieszkania i izby w budynkach niemieszkalnych
podano jedynie w pozycji "ogółem" z uwagi na brak dalszych informacji.

T a b l i c a XII analityczna.

mieszkania wg wielkości w budynkach rozpoczętych w latach 1937 i 1947 w miastach Ziemi Odzyskanych.

Zestawienie ogólne.

Wyszczególnienie	Ogółem mieszkań	Liczba mieszkań o izbach					
		1	2	3	4	5	6 i więcej
1937 rok ^{x/}	20118	640	5499	7153	4304	1289	1233
1947 " ^{xx/}	4959	859	880	1475	1225	372	148
w %							
1937 rok	100	3,2	27,3	35,6	21,4	6,4	6,1
1947 "	100	17,3	17,8	29,7	24,7	7,5	3,0

1/ w budynkach nowych, odbudowanych nad i dobudowanych

x/ wg tablicy XXI pracy o zagadnieniach mieszkaniowych w 1937 r.

xx/ wg danych końcowych tablicy XI

wyniki tablicy XII wykazują w roku 1947 ~~na~~ znaczny wzrost w stosunku % liczby mieszkań karłowatych 1 izbowych /prawie 6-krotny w stosunku do ogółu mieszkań/, przy jednoczesnym spadku liczby mieszkań 2 i 3 izbowych.

Zwyżka stosunku % w odniesieniu do mieszkań 4 i 5 izbowych dokonała się kosztem mieszkań największych /6 i więcej izbowych/. Zmiany jakie zaszły w mieszkaniach budowanych/względnie odbudowywanych/w latach 1937 i 1947 dotyczą zasadniczo obu krańców 1 mieszkań najmniejszych i największych i są zrozumiałe i uzasadnione ogólną sytuacją na Ziemiach Odzyskanych w okresie powojennym. Niemniej jednak należy uznać że wzrost stosunku % mieszkań 1 izbowych ma charakter przejściowy i dalsze lata radykalnie przesuną ten stosunek na rzecz mieszkań 2 i 3 izbowych, pewien wzrost /stosunku %/ w mieszkaniach 4 i 5 izbowych tłumaczy się odbudową małych jedno-dwu rodzinnych domków szeroko rozpowszechnionych na Ziemiach Odzyskanych. Zgodnie z powyższym można wysunąć następujące wnioski końcowe,

1/ typowym mieszkaniem na Z.O. są lokale 2 i 3 izbowe przy czym w okręgach przemysłowych przeważa typ mieszkania 2 izbowego

2/ mieszkania największe są w zaniku co miało miejsce i przed wojną

3/ silny wzrost mieszkań 1 izbowych jest przejściowy, na stosunek % ma wpływ budownictwo niemieszkalne w którym liczba mieszkań 1 izbowych stanowi prawie 58% ogółu wybudowanych czy odbudowanych. Są to przeważnie mieszkania przejściowe. Podział regionalny stosunków mieszkaniowych w ruchu budowlanym obu czasokresów obrazuje tablica XIII, w której zostało ujęte jedynie budownictwo mieszkaniowe wg województw w liczbach %.

T a b l i c a XIII

mieszkania wg wielkości w budynkach mieszkalnych nowych, odbudowach, nad i dobudowach, rozpoczętych w latach 1937 i 1947. Zestawienie porównawcze w miastach wg województw Ziemi Odzyskanych

Wyszczególnienie	Ogółem mieszkań 100%	w % ogółu mieszkań						Uwagi
		mieszkania o izbach						
		1	2	3	4	5	6 i wiecej	
ogółem Ziemi Odz. ^{x/}								
rok 1937	20118	3,2	27,3	35,6	21,4	6,4	6,1	x/łącznie z Gdańskiem
" 1947	4244	11,2	18,6	32,4	26,8	8	3	
woj. białostockie Z.O.								
rok 1937	228	10,1	21,5	33,8	19,7	6,1	8,8	
" 1947	-	-	-	-	-	-	-	
woj. olsztyńskie								
rok 1937	1714	11,7	22,2	31,4	20,1	6	8,6	
" 1947	244	20,9	5,7	43,0	20,5	9,0	0,9	
woj. gdańskie ^{x/}								
rok 1937	1383	1,0	14,2	58,9	16,6	5,0	4,3	
" 1947	691	11,7	15,0	24,2	31,4	10,1	7,6	
woj. szczecińskie								
rok 1937	3243	1,2	6,1	27,5	41,0	11,2	13	
" 1947	395	6,1	12,7	22,5	53,4	3,5	1,8	
woj. poznańskie Z.O.								
rok 1937	904	8,0	26,2	30,8	21,5	4,9	8,6	
" 1947	254	21,7	17,3	39,4	17,3	2,3	2,0	
woj. wrocławskie								
rok 1937	7669	2,6	26,5	36,8	23,5	6,8	3,8	
" 1947	887	9,5	25,8	24,0	23,8	13,6	3,3	
woj. śląskie Z.O.								
rok 1937	4977	2,0	48,4	34,7	7,2	3,4	4,3	
" 1947	1773	10,1	19,7	39,5	22,7	6,1	1,9	

K.B

z tablicy XIII ^{widac} znaczny spadek stosunku % mieszkań największych w 1937 roku w porównaniu do 1937 roku we wszystkich województwach, prócz woj. gdańskiego gdzie odbudowa dzielnicy willowej Gdańska i Elbląga spowodowała pewną wyżkę.

Jednocześnie wynika że w województwach przemysłowych /Słask i Wrocław/ typowym mieszkaniem są 2 i 3 izbowe lokale, przy czym należy stwierdzić że stosunek % 2 grupy mieszkań / 1-3 i 3-6 izbowych/ przesunął się w 1947 roku na korzyść grupy mieszkań większych, mimo większej liczby / w stosunku %/ mieszkań karłowatych w ruchu budowlanym 1947 roku. Suma liczb procentowych w grupie mieszkań mniejszych woj. wrocławskiego daje w 1937 roku 65,9 a w 1947 roku -59,3 oraz w woj. śląskim Z.O. w 1937 r. 85,1 a w 1947 roku 63,3. Działa tu moment odbudowy znaczny na tych obszarach, stosunkowo najwięcej zaludnionych w 1947 roku oraz bardziej zniszczonych działaniami wojennymi.

Natomiast w województwach rolniczych zachodzi zjawisko odmienne grupa mieszkań mniejszych wykazuje w liczbach procentowych nieznaczną przewagę w 1947 w stosunku do 1937 roku; suma liczb % daje w grupie mieszkań mniejszych w woj. olsztyńskim w 1947 roku 69,6 w 1937 roku 65,3 w poznańskim Z.O. 78,4 do 65 i w szczecińskim 41,3 do 34,8.

O ile w województwach przemysłowych typowymi mieszkaniem budowanymi /wzgl. odbudowywanymi/ w 1947 są 2 i 3 izbowe z pewną gravitacją ku 3 izbowym to w województwach rolniczych temi mieszkaniem będą 3 i 4 izbowe przy lekkiej tendencji ku 4 izbowym. Przyczyną tego zjawiska jest ogólny układ stosunków mieszkaniowych w okresie przedwojennym, gdzie istniała znaczna liczba domów i domków robotniczych w okręgu przemysłowym o małych mieszkaniach a znaczna liczba mieszkań większych w obszarach rolniczych, gdzie ^{warunki} terenowe /małe miasta/ umożliwiały budowę mieszkań dużych.-

Odbudowa 1947 roku wprowadza zasadniczo restytucję stanu pierwotnego, korygując go dzieleniem mieszkań największych na części. Znaczna liczba mieszkań karłowatych / 1 izbowych/ w okresie powojennym na obszarze Ziemi Odzyskanych jest niewątpliwie zjawiskiem ujemnym ^{przejściowym} spowodowanym warunkami specjalnymi, niewątpliwie ~~przejściowym~~ ^{przejściowym}.

Opuszczone woj. gdańskie /Z.O./ stanowi odrębne zjawisko z uwagi na charakter odbudowy wybrzeża; stosunek % wykazuje nieomal 10-krotną wyżkę liczb procentowych w 1947 roku w odniesieniu do mieszkań karłowatych przy jednoczesnym silnym wzroście mieszkań większych kosztem 3 izbowych i tu działa moment odbudowy, która obejmuje

szereg mniejszych domów / mieszkania 1 izbowe powstały z parcelacji/ a pomija większe bloki mieszkalne o mieszkaniach 2 i 3 izbowych, stanowiące zwykle zwarte ugrupowania a więc w przeważającej mierze zniszczonym w wysokim stopniu.

Porównanie dwóch czasokresów pod względem materiału budowy ścian oraz osoby budującego na Ziemiach Odzyskanych nie jest możliwe z uwagi na brak jakichkolwiek danych o właścicielach budynków w statystykach Rzeszy Niemieckiej, przy czym z uwagi na to, że w 1947 roku ruch budowlany na tych obszarach dotyczy wyłącznie odbudowy, a więc restytucji budynków murowanych /budynków drewnianych na terenie Rzeszy była znikoma ilość/ porównanie materiałowe jest właściwie zbędne.

Ogólną analizę porównawczą ruchu budowlanego lat 1947 i 1937 można przeprowadzić łącząc całość ruchu budowlanego tych lat, czyli zespalaając Ziemie Dawne i Odzyskane. Porównanie obejmuje liczbę budynków i kubaturę budynków mieszkalnych i niemieszkalnych i zagadnienia mieszkaniowe tych dwóch czasokresów.

Porównanie będzie dokonane w dwóch warjantach:

- 1/ wg jednolitego terytorium
- 2/ wg ogólnego ruchu budowlanego obszarów państwowych /przedwojennego i powojennego/

Ta dwoistość porównań uwypukli z jednej strony odchylenia i ciężar gatunkowy budownictwa na jednolitym terytorium z drugiej zaś naświetli wkład kraju, a ściślej ludności na tym kapitalnym odcińku życia gospodarczego.-

Przy porównaniach obszarów państwowych /drugie porównanie/ będzie dokonane przeliczenie analityczne wg stanu ludności państwa obu czasokresów, bowiem to porównanie oparte jest na "jednolitej" "identycznej" ludności, czyli podstawie odmiennej od zakresu porównania pierwszego. Jest to konieczne, bowiem na ruch budowlany ma zasadniczy wpływ nie tylko polityka gospodarcza czynników decydujących, ale i potrzeby ludności, jej możliwości i w konkluzji gęstość zaludnienia; jaki był wkład ruchu budowlanego w przeliczeniu na jednostkę w obu czasokresach da końcowa analiza drugiego porównania.

R o z d z i a ł I I I

ogólne porównanie czasokresów lat 1937 i 1947

Tablica XIV obejmująca porównanie ruchu budowlanego lat 1937 i 1947 na jednolitym terytorium wymaga wstępnego omówienia. Powinna się oprzeć na porównaniu budynków zakończonych z uwagi na to, że statystyka Rzeszy ujmowała jedynie budynki zakończone /cyfry odnoszące się budynków rozpoczętych na Ziemiach Odzyskanych mają charakter szacunkowy, zresztą szacunku bliskiego rzeczywistości/, jednak w związku z dużymi brakami odnośnie budynków zakończonych w 1937 roku przeprowadzenie porównań dwóch czasokresów byłoby zawodne. Dlatego też oparto się na rozpoczęciu budowy, co do której dane w okresie powojennym zupełniejsze.

Porównanie obejmie wyłącznie liczbę mieszkań i izb mieszkalnych rozpoczętych w 1937 i 1947 latach, co jest najistotniejsze w budownictwie, przy czym liczby dotyczące 1947 roku są podane łącznie z szacunkiem obrazującym przybliżony faktyczny ruch budowlany w tym czasokresie.

Porównanie i kubatury będzie ujęte w łącznej tablicy dla budynków mieszkalnych i niemieszkalnych rozpoczętych w 1937 i 1947 latach przy zastosowaniu przeliczeń odbudowy i szacunków ujętych w szeregu tablic części I i II niniejszej pracy.

T a b l i c a X I V .

mieszkania i izby w budynkach rozpoczętych mieszkalnych w miastach w latach 1937 i 1947 w granicach państwowych obecnych

Zestawienie ogólne

Wyszczególnienie	Liczba mieszkań	Liczba izb	U w a g i
Ogółem 1937 r	55630	154239	
" 1947 r	25136	69186	
w tym Ziemie Dawne 1937 r ^{x/}	35512	89219	
" " 1947 r ^{x/}	19501	51438	x/łącznie z m.st.W-wa
" Odzysk. 1937 r ^{xx/}	20118	65020	xx/ łącznie z Gdańskiem
" " 1947 r ^{xx/}	5635	17748	
.....
m. Warszawa 1937 r	10742	25336	
" " 1947 r	11085	28114	

zgodnie z danymi Rocznika Statystycznego za 1947 rok w miastach w okresie przedwojennym /1933 rok/ zamieszkiwało w granicach obecnych zamieszkiwało 11 milionów ludzi z czego na Ziemiach Dawnych 7,4 miliona a na Ziemiach Odzyskanych 3,6 miliona natomiast w 1946 roku w miastach ogółem 7,5 z czego na Ziemiach Dawnych 5,7 milionów a na Ziemiach Odzyskanych 1,8 milionów. Z powyższego wynika że na każde 100 tys. ludności miejskiej w okresie przedwojennym rozpoczęto mieszkań c. 506 a w 1947 roku 335,1 izb mieszkalnych w 1937 r. liczba 1402,1 a w 1947 roku 922,6; grupując te liczby wg Ziem Dawnych i Odzyskanych otrzymuje się następujące wyniki liczbowe:

Tablica XV. Przeciętna liczba mieszkań i izb w budynkach rozpoczętych w 1937 i 1947 latach na 100 tysięcy mieszkańców miast.
/Polska w granicach obecnych/

Wyszczególnienie	Liczba mieszkań w miastach w milionach		Przeciętna liczba na 100 tys. mieszkańców			
	1937	1949	1937 r.		1947 r.	
			mieszkań	izb	mieszkań	izb
Polska ogółem	11,0	7,5	506	1402,1	335,1	922,6
Ziemie Dawne ^{x/}	7,0	5,4	507,3	1274,5	361,1	952,6
Ziemie Odzyskane ^{xx/}	4,6	2,1	437,3	1413,5	268,3	845,1
m. st. Warszawa	1,2	0,5	895	2111,3	2217	5623

x/ bez m. Gdańska

xx/ z m. Gdańskiem

Tablica XIV wykazuje znaczny spadek ogólnego ruchu budowlanego w 1947r. w stosunku do 1937 w mieszkaniach i izbach wynoszących przeszło połowę w mieszkaniach i izbach /45,2% ogólnego ruchu w 1937 roku/ natomiast dzieląc ogólny ruch obu czasokresów na Ziemię Dawne i Odzyskane widać znaczne różnice porównawcze: Ziemie Dawne dają w 1947 roku 55% w mieszkaniach i 57% w izbach ruchu w 1947 roku, Ziemie Odzyskane dają zaś w 1947 roku 28% w mieszkaniach i 27,3% w liczbach. Miasto st. Warszawa w 1947 roku prawie 110% ruchu budowlanego w mieszkaniach i izbach

w stosunku do 1937 roku. Z powyższych liczb wynika, że ruch budowlany mieszkaniowy w 1947 roku wynoszący około połowy ruchu 1937 wykazywał znaczną nierównomierność w rozmieszczeniu terytorialnym. Skupiał się głównie na Ziemiach Dawnych gdzie rolę dominującą odgrywa Warszawa. O ile w 1937 roku ruch budowlany m. Warszawy wynosi 30% ogółu mieszkań i izb Ziemi Dawnych to w 1947 roku 59% w mieszkaniach i 54%⁴ izbach. Powyższe liczby wskazują na nieznaczny ruch budowlany mieszkaniowy w mniejszych miastach Ziemi Dawnych.

Wyniki stosunku % ruchu budowlanego mieszkaniowego roku 1947 do 1937 roku na Ziemiach Odzyskanych znalazły wyjaśnienie w niniejszej pracy. Wielkości ruchu budowlanego mieszkaniowego w 1947 roku w miastach i jego stosunek do 1937 roku nie można porównywać jedynie pod kątem uzyskanych wyników liczbowych. Natężenie ruchu mieszkaniowego jest uzależnione w znacznej mierze od potrzeb ludności, wobec czego jej liczba w badanych latach ma kapitalne znaczenie na oszacowanie ruchu mieszkaniowego i ustalenie dalszych porównań.

W tablicy XV widać, że liczba ludności w miastach uległa znacznym zmianom w okresie powojennym wynosiła ona w 1947 roku 68% stanu 1937 roku, przy czym spadek na Ziemiach Dawnych daje 77% a na Ziemiach Odzyskanych zaledwie 45% w stosunku do liczby ludności każdego z tych obszarów w 1937 roku.

Przyjmując założenie, że natężenie ruchu budowlanego mieszkaniowego jest równoległe do liczby ludności w miastach można uzyskać wynik stosunku % ruchu budowlanego mieszkaniowego roku 1947 do 1937 roku następującego wyliczenia $\frac{45,2 \cdot 100}{68} = 66,2$ gdzie liczba 45,2 jest stosunkiem % faktycznego ruchu mieszkaniowego ogółem 1947 do 1937 roku a liczba 68 jest stosunkiem % liczby ludności w miastach roku 1947 do 1937.

Uzyskana liczba 66,2% stanowi przypuszczalny wynik stosunku % ruchu mieszkaniowego /w ^{miastach} i izbach/ roku 1947 do 1937 przy identycznej liczbie ludności w miastach w obu czasokresach.

Eliminując Ziemię Odzyskaną, jako teren o specyficznym charakterze w dziedzinie ludnościowej w 1947, a tym samym i ruchu budowlanego

men Ramad

nego uzyskuje się następujący wynik stosunku % dla Ziemi Dawnych.

$$\frac{55 \cdot 100}{77} = 71,4\% \text{ /mieszkanie/}; \quad \frac{57 \cdot 100}{77} = 74\% \text{ /izby/}$$

liczby 71,4% i 74% stanowią przypuszczalny wynik stosunku % ruchu mieszkaniowego /w miastach/ roku 1947 do 1937 r. przy identycznej liczbie ludności w miastach w obu czasokresach na Ziemiach Dawnych.

Dla miasta st. Warszawy przypuszczalny wynik stosunku % przy identycznej liczbie ludności byłby $\frac{110 \cdot 100}{41,7} = 264\%$

/110 = stosunek % ruchu mieszkaniowego w mieszkaniach i izb w 1947 do 1937 r. 41,7 - stosunek % liczby ludności w 1947 r. do 1937 r./.

Dominująca rola m. Warszawy w budownictwie mieszkaniowym uzewnętrznia się w obu czasokresach:

w mieszkaniach i izbach

- 1/ stosunek % ruchu mieszkaniowego m. Warszawy do ogółu ruchu na Ziemiach Dawnych w 1937 r. daje 30%
w 1947 r. daje
w mieszkaniach 59%
w izbach 54%
- 2/ stosunek % ruchu mieszkaniowego w mieszkaniach i izbach m. Warszawy do ogółu ruchu na obszarze całego kraju w granicach obecnych daje w 1937 r. w mieszkaniach 19,3
w izbach 16,4
w 1948 r. w mieszkaniach 44,1
w izbach 40,6

Powyższe wyliczenia uzupełniają dane z tablicy XV, która wskazuje przeciętną liczbę mieszkań i izb w budynkach mieszkalnych rozpoczętych w latach 1937 i 1947 na 100 tys mieszkańców miast. Rok 1947 dla całego kraju daje 65% stanu przyrostu liczby mieszkań i izb w stosunku do 1937 roku na 100 tys mieszkańców miast.

Powyższe analizy wykazują jedną z zasadniczych przyczyn różnic między ruchem budowlanym mieszkalnym lat 1937 i 1947;

mniejsze zaludnienie miast wpływa ujemnie; niezależnie od innych przyczyn natury gospodarczej i warunków powojennych na obniżenie ruchu mieszkaniowego w 1947 roku w stosunku do okresu ^{przed} powojennego. Stan rzeczy w m. Warszawa jest zjawiskiem atypowym, wobec nie spotykanych nigdzie zniszczeń w tak wielkiej skali.

Ujmując powyższe wyliczenie w jedną całość otrzyma się następującą tablicę analityczną.

Tablica XVI. Ruch budowlany w budynkach mieszkalnych rozpoczętych w 1947 w/g mieszkań i izb w stosunku do 1937 roku /-100%/
w %

Wyszczególnienie	w/g faktycznego ruchu x/ w		w/g przypuszczalnego ruchu przy identycznej liczbie ludn.m.	
	mieszkaniach	izbach	mieszkaniach	izbach
Ogółem Polska xx/	45,2	45,2	66,2	66,2
Ziemie Dawne xxx/	55,0	57,0	71,4	74,0
" Odzyskane xxxxy/	28,0	27,3	-	-
m.st. Warszawa	110,0	110,0	264,0	264,0

- x/ ruch zarejestrowany + szacunek
 xx/ w granicach obecnych rok 1937 i 1947
 xxx/ łącznie z Warszawą
 xxxxy/ łącznie z Gdańskiem

Porównanie przyrostu kubatury budynków mieszkalnych i niemieszkalnych lat 1937 i 1947 powinno być ustalone w/g budynków zakończonych w tych czasokresach, niemniej jednak z uwagi na trudności ustalenia stanu faktycznego w materiałach o budynkach zakończonych dla pewnej kontroli została podana kubatura w tys.m³ budynków rozpoczętych.

Przy porównaniach została uwzględniona kubatura netto, czyli przeliczona kubatura w odbudowach w/g % zniszczenia zgodnie z wynikami tablic VI i XI część I oraz VII, VIII i X część II.

Tablica XVII. Kubatura netto w budynkach mieszkalnych i niemieszkalnych w latach 1937 i 1947 w/g granicach obecnych

Wyszczególnienie	Ogółem kubatura w odbudowach		w budynkach nowych nad i dobudowach	
	Bud. rozpoczęte		Bud. zakończone	
	1937 r.	1947 r. ^{x/}	1937 r.	1947 r. ^{xx}
		w tys m ³		
Ogółem Polska	28466	9076	23397	4132
budynki mieszkalne	17119	5124	16540	2603
" niemieszkalne	11347	3952	6857	1529
w tym Ziemie Dawne				
ogółem	11973	7247	11927	3056
budynki mieszkalne	9957	4166	9736	1864
" niemieszkalne	2016	3081	1191	1192
Ziemie Odzyskane				
ogółem	16493	1829	11470	1076
budynki mieszkalne	7162	958	6804	739
" niemieszkalne	9331	871	4666	337
%				
Ogółem Polska	100	32	100	13
budynki mieszkalne	100	30	100	16
" niemieszkalne	100	23	100	22

x/ według szacunku faktycznego ruchu w 1947 r.

xx/ według formalnego stwierdzenia zakończenia

Wyniki uzyskane w tablicy XVII z uwagi na szacunkowe obliczenia kubatury netto w odbudowach są orientacyjne; specjalnie się to uwypukla przy budynkach zakończonych, których ukończono i oddano do użytku znacznie więcej od ujętych sprawozdawczością; szczególnie to się odnosi do 1947 roku w którym conajmniej 40% budynków zakończonych, nie zostało formalnie uznanych za zakończone, a tym samym ujętych w sprawozdaniach; bez większego błędu można uznać zatem, że kubatura ogółem budynków zakończonych w 1947 roku stanowi 60% stanu faktycznego w tej dziedzinie, a zatem faktyczna kubatura w tys. m³ budynków zakończonych ogółem wynosi liczbę 6900 tys. m³ co daje nowy stosunek % do 1937 roku wyrażający się liczbą 30% przy czym należy uznać znaczną preferencję na rzecz budynków niemieszkalnych z

uwagi mniejsza wielkość tych budynków w przeważającej mierze drobnych zakładów przemysłowych, ^{handlowych} nadbudowach i bud. gospodarczych.

Należy dodatkowo stwierdzić, że w odniesieniu do budynków niemieszkalnych w obu czasokresach nie były objęte większe zakłady przemysłowe, co specjalnie osłabia wartość porównań kubatury netto z uwagi na znaczną odbudowę tego typu budynków w okresie powojennym.

Tak się przedstawia porównanie ruchu budowlanego lat 1937 i 1947 przy identycznej podstawie terytorialnej w przekroju ogólnym oraz pod względem liczby ludności miejskiej tych dwóch czasokresów. Uzupełnieniem dalszym będzie porównanie pod względem obszarów państwowych okresu przedwojennego i powojennego; obszar jest różny więc podstawą porównania ogólnego będzie organizm gospodarczy państwa niezależnie od suwerenności obszarów.

Porównanie wskaże nam kierunki budownictwa w/g liczby mieszkań, ich wielkości oraz liczby izb /tych najistotniejszych/ elementów budownictwa mieszkaniowego/ oraz budownictwa niemieszkalnego choć specjalnie obciążonego brakami w obu badanych czasokresach, jednak niezmiernie ważnego o dużym ciężarze gatunkowym.

Tablica XVIII obejmuje zatem ruch mieszkaniowy w budynkach w granicach 1937 roku i 1947 roku, przy czym za podstawę porównań przyjęto budynki rozpoczęte, których rejestracja jest pełniejsza w obu czasokresach. Odnośnie 1947 roku liczba mieszkań i izb została podana łącznie z szacunkiem natomiast mieszkania w/g wielkości w stosunku % do liczby mieszkań bez szacunku.

Tablica XVIII. Porównania ruchu budowlanego w budynkach rozpoczętych w latach 1937 i 1947 w/g liczby mieszkań, ich wielkości i liczby izb. w granicach państwowych obu czasokresów.

Wyszczególnienie	Ogólna liczba mieszkań x/	% ogółu mieszkań /100%/ mieszkania o izbach						Ogółem izb x/
		1	2	3	4	5	6 i więcej	
Ogółem 1937	42537	16,8	37,8	26,4	14	3,4	1,6	108694
" 1947 xx/	26998	20,8	28,0	26,4	17,2	5,2	2,4	72933
budynki mieszkal.	25136							(3747)
" niemieszkal.	1862							(69186)
w % 1937r.	100	100	100	100	100	100	100	100
1947								

x/w budynkach nowych odbudowach nad-do budowach łącznie z szacunkiem.
 xx/" " " " " " "

t. XIX Porównanie ruchu budowlanego w budynkach niemieszkalnych rozpoczętych w latach 1937 i 1947 w/g liczby budynków i kubatury w granicach państwowych obu czasokresów

Wyszczególnienie	Liczba ^{x/} budynków	Kubatura ^{x/} w tys. m ³	w tym budynki użyteczności publicznej ^{xxx/}	
			liczba budynków	Kubatura w tys. m ³
1937	3919	2213	166	885
1947	3890 ^{xx/}	3952	514	x
%				
1937	100	100	100	100
1947	99	179	310	x

x/ przeliczono odbudowę /1947r./ bud.nowe i nad-dobudowa

xx/ pełna liczba budynków odbudowa nie przeliczona z uwagi na wydzielenie budynków użyteczności publicznej.

xxx/ użyteczności ogólnej, szkolna i biurowa.

Tablice XVIII i XIX wykazują, że jeżeli przyjąć aktualny obszar państwowy każdego z czasokresów jako podstawę do porównań liczby stosunku % ulegają zmianie na korzyść 1947r., a mianowicie przyjmując rok 1937 = 100% otrzymujemy dla 1947 roku

	przy jedmolitym terytorium	przy obszarze państw.
stosunek % dla mieszkań	45,2	63,4
" izb	45,2	67,1

co świadczy o znacznym wysiłku kraju w 1947 roku w budownictwie, tem znaczniejszym z uwagi na to, że ludność miejska 1947 roku wynosi *circa* 83% tej samej grupy ludności w Polsce w granicach przedwojennych.

W odniesieniu do budownictwa niemieszkalnego przy podstawie obszaru państwowego widać znaczną nadwyżkę w 1947 roku dają w końcowym efekcie w kubaturze netto 179% w stosunku do 1937 roku; ruch w budynkach użyteczności publicznej w 1947 r. jest trzy krotnie większy co ma specjalny wyraz i znaczenie.

Kierunki warunków mieszkaniowych wskazują znaczną zwyżkę stosunku % w mieszkaniach karłowatych, oraz pewną nadwyżkę mieszkań większych spowodowaną odbudową. Ze względu na odbudo-

wę grupa mieszkań mniejszych /1-3 izbowych/ uległa nieznacznemu zmniejszeniu w 1947 roku /stosunek % do całości daje w 1937r. 81,0 w 1947 r. 75,2/-

Szereg tablic pracy niniejszej przedstawia wyniki porównań ruchu budowlanego dwóch czasokresów, w rozmaitych przekrojach w oparciu o jednolitą podstawę terytorialną, ujęcia zagadnienia na płaszczyźnie zagadnień ludnościowych i terytorium państwowego naświetla te porównania z innej strony i jakby uzewnętrznia momenty trudne do uchwycenia przy jednym przekroju.

Reasumując powyższe można stwierdzić, że faktyczny ruch w 1947 r. odpowiada 2/3 ruchu mieszkaniowego 1947 r. uwzględniając stan ludności oraz że bardzo znaczną rolę w budownictwie ogólnym odgrywa ruch niemieszkalny roku 1947; stosunek tego ruchu do ogólnego jest większy jak w 1937 roku, z uwagi na moment odbudowy można stwierdzić przesunięcie w kierunku budowy czy odbudowy grupy większych mieszkań, w szczególności istnieje w okresie powojennym znaczna przewaga mieszkań karłowatych, kosztem mieszkań 2 izbowych oraz pewna zwyżka mieszkań 4 i 5 izbowych przy zmniejszeniu liczby mieszkań największych.

Należy jednocześnie stwierdzić zanik budownictwadrewnianego w okresie powojennym, które się utrzymało jedynie w miastach mniejszych, głównie w woj.lubelskim i białostockim.

Aneko I

cykl rozwojowy budownictwa mieszkaniowego
w okresie 1927 - 1937 w porównaniu do okresu bieżącego

Cykl rozwojowy budownictwa mieszkaniowego okresu przedwojennego może objąć jedynie okres w 1931 do 1937 z uwagi na kompletny brak danych za okres lat 1927 - 1930. Istnieją za ten okres ułamkowe materiały nie odzwierciadlające zagadnienia i odnoszące się do kilkunastu miast, przyczem liczba miast w każdym roku czasokresu 1927 - 1930 jest inna; tego rodzaju stan danych wręcz uniemożliwia jakichkolwiek porównań.

Zgodnie z powyższym porównania okresu przedwojennego liczb ograniczyć do lat od 1931-1937 włącznie przy czym obejmują one ~~ten~~ całego kraju w granicach przedwojennych i powojennych; odzwierciadla wysiłek i kierunek budownictwa mieszkaniowego w przekroju dwóch czasokresów.

W odniesieniu do okresu powojennego jedynym rokiem który może być brany pod uwagę jest 1947 rok, posiadający dostatecznie pełny materiał porównawczy, który uzupełniony szacunkiem podanym w poprzednich rozdziałach obrazuje faktyczny stan rzeczy w przekroju rocznym. Danych za 1945 rok nie ma, natomiast za 1946 rok istnieją jedynie materiały odnoszące się do miast powyżej 20 tys. mieszkańców, zresztą niekompletne.-

Jako uzupełnienie będzie podany cykl rozwojowy budownictwa mieszkaniowego tych rejencji względnie prowincji Rzeszy Niemieckiej w latach 1927-1937, które stanowią obecnie Ziemie Odzyskane.-

Z uwagi na to, że statystyka Rzeszy nie dzieli budownictwa na miejskie i wiejskie, podając ogólnie przybytek mieszkań w okresach rocznych dla poszczególnych rejencji zostanie wydzielone budownictwo miejskie w oparciu o wyniki i metody zastosowane w pracy "Sprawozdania liczb Statystyki budowlanej okresu przedwojennego do granic obecnych a odnoszące się do 1937 roku. Analiza cyklu rozwojowego budownictwa mieszkaniowego co do wielkości mieszkań można jedynie przeprowadzić na podstawie materiałów kilku wielkich miast Ziem Odzyskanych co do których istnieje odpowiedni materiał w kwartałach Rzeszy Niemieckiej; zbyt szczupły materiał nie daje możliwości ~~Analizy~~ wyciągnięcia odpowiednich wniosków. ^{Analizy} ~~tematykę~~ ^{tematykę} obejmuje wyłącznie budownictwo ^{mniejsze} ~~mniejsze~~.

Przechodząc do analizy cyklu rozwojowego, należy stwierdzić, że jedynym istotnym miernikiem jest oparcie się na cyfry odnoszących się do liczby mieszkań, ich wielkości oraz liczby izb. Liczba budynków i ich kubatura mają znaczenie drugorzędne, przy czym z uwagi na moment odbudowy w okresie powojennym, nie stanowią pewnych podstaw do porównalności dwóch czasokresów przedwojennego i powojennego. Opracowanie jest pozatem oparte w danych odnoszących się do budynków rozpoczętych z przyczyn już podanych.

Tablica I liczba mieszkań i izb oraz stosunek % mieszkań w/g wielkości do ogółu mieszkań w budynkach mieszkalnych w miastach rozpoczętych w latach 1931-1937 i 1947

Zestawienie ogólne

r o k	Liczba mieszkań /100%	w stosunku % do ogółu ;						Liczba izb
		mieszkania o izbach						
		1	2	3	4	5	6 i więcej	
1931 ^{x/}	25293	17,3	39,2	24,7	12,9	3,9	2,0	64,301
1932	28078	15,0	38,4	26,4	13,7	4,1	2,4	73 635
1933	28290	13,8	35,3	26,4	15,7	5,2	3,6	78 170
1934	26871	13,9	36,6	25,8	15,6	4,8	3,3	73 423
1935	36196	15,4	36,9	26,1	14,9 ^b	4,5	2,2	95 957
1936	47667	14,0	34,8	28,3	15,7	4,8	2,4	129 490
1937	42537	16,8	37,8	26,4	14,0	3,4	1,6	108 894
1947 ^{xx/}	26998	20,8	28,0	26,4	17,2	3,2	2,4	72 933
średnia roczna za 1931-1937	33561 (100%)	15,2%	36,8%	26,5%	14,7%	4,4%	2,4%	89,124

x/ lata /100/ 1931-1937 w granicach przedwojennych państwa
 xx/ 1947 rok w granicach obecnych z szacunkiem dodatkowym ruchu

Liczby tablicy I wskazują na nierównomierność ruchu mieszkaniowego w okresie przedwojennych; o ile lata 1931-1933 wykazują stały wzrost, to w ruchu 1934 i 1937 widać pewne załamanie niemniej jednak istnieje w konkluzji wzrost; 1936 rok daje optimum, następny jest słabszy niemniej jednak mocniejszy od 1935 roku. Średnia lat 1931-1937 daje 33561 i 89,124 izb co zestawiając z wynikami 1947 roku o 26998 mieszkaniach i 72933 izbach wskazuje na siłę natężenia ruchu budowlanego w okresie powojennych /co prawi biorąc tylko jeden rok; 1948 rok ma ruch budowlany znacznie większy/ 1947 rok daje 82% średniej przeciętnego ruchu okresu 1931-1937 w izbach.

T a b l i c a II

grupy mieszkań wg wielkości w budynkach rozpoczętych mieszkalnych w miastach w latach 1931-1937 i 1947

R o k	Ogółem miesz- kań	% stosunek do ogółu mieszkań:		U w a g i
		I grupa 1-3 izbowych	II grupa 4-6 i więcej izbo- wych	
1931	100	81,2	18,8	
1932	100	79,8	20,2	
1933	100	75,5	24,5	
1934	100	76,3	23,7	
1935	100	78,4	21,6	
1936	100	77,1	22,9	
1937	100	81,0	19,0	
1947	100	74,3	25,7	

*Średnia roczna
1931-1937*

x

78,5

21,5

Z tablicy I widać stałe zwiększanie się liczby mieszkań 3 i 4 izbowych w okresie przedwojennym przy nierównomiernych tendencjach w stosunku do mieszkań 1 i 2 izbowych; ogólna średnia okresu przedwojennego dla mieszkań 3 izbowych jest równa % mieszkań tej wielkości w okresie 1947 roku to samo dotyczy mieszkań największych.

Tablica II wykazuje, że w roku 1947 powstało procentowo mniej mieszkań mniejszych 1-3 izbowych od średniej okresu przedwojennego. Przyczyna tego zjawiska leży w momencie odbudowy.-

Przechodząc do cyklu rozwojowego budownictwa mieszkaniowego na Ziemiach Odzyskanych w okresie przedwojennym tablica III obrezuje przyrost mieszkań na 1000 mieszkańców miast w poszczególnych prowincjach Rzeszy znajdujących się obecnie w granicach Polski.

T a b l i c a III. Przyrost mieszkań na 1000 mieszkańców miast w latach 1927 - 1937.

	Mieszkania na 1000 mieszkańców										
	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Ostpreusen	3,5	4,2	3,8	3,4	3,1	1,7	2,1	4,0	3,1	5,0	4,6
Brandenburgia	4,8	5,3	5,5	5,6	4,8	4,8	4,1	5,1	4,8	6,1	6,4
Pomorze Zach.	4,4	4,0	3,9	4,1	3,3	2,3	2,2	3,9	3,1	4,3	3,9
Gre-nmark	4,9	5,2	4,9	4,1	3,1	1,5	1,9	3,0	2,8	4,1	3,0
Dolny Śląsk	4,2	4,3	4,6	4,2	3,3	2,6	2,6	4,2	3,0	3,6	3,7
Górny Śląsk	5,7	5,7	6,8	5,3	4,3	3,4	3,5	5,3	4,4	4,4	5,1

Zródło: wg zeszytu II Kwartalnika Rzeszy 1938 rok; tablica powyższa wskazuje na 2 fazy rozwojowe budownictwa mieszkalnego na Z.O. w okresie przedwojennym, pierwsza wskazuje na spadek ruchu poczynsz od 1928 roku; spadek kończy się ogólnie dla całego obszaru w 1932 roku / dno /; od 1933 roku następuje silna zwyżka specjalnie wielka w 1934r. w późniejszych latach następuje pewne osłabienie natężenia przy tendencjach zmiennych. Przyczynę silnego wzrostu ruchu w 1934 roku należy przypisać momentom polityki wewnętrznej Rzeszy / dojście do władzy Hitlera i wzmożone kredyty/. Zestawienie powyższych liczb z ruchem budowlanym w 1947 roku na tych Ziemiach jest niemożliwe z uwagi na specyficzne warunki w tym okresie na Ziemiach Odzyskanych.

2/ aneks

Analiza ruchu mieszkaniowego w okresie powojennym. Szacunek ruchu mieszkaniowego w czasokresie w 1945-1948 jest zagadnieniem trudnym z uwagi na ogromne braki w materiałach sprawozdawczych; z 1945 roku brak właściwie danych, rok 1946 ma dane ułamkowe, rok następny ma materiały pełniejsze, stanowiące podstawę do wyliczeń dość dokładnych, rok 1948 jest w chwili obecnej w opracowania niemniej jednak z pobieżnego przeglądu materiału można już pewnie w nio ski wyciągnąć. Poza tym wyniki cyfrowe istniejące ze źródeł różnych są w znacznej rozbieżności między sobą. Ta rozbieżność specjalnie się przejawia w danych odnoszących się do miasta Warszawy, co do której istnieją różne materiały; omówienie tych materiałów jest specjalnie ważne z uwagi na ciężar gatunkowy stolicy w ruchu budowlanym okresie powojennego. Według następującej tablicy stan przedstawia się następująco.

T a b l i c a I. Stan budownictwa mieszkaniowego wg liczby izb w m.st. Warszawa w latach 1945-1948 izby rozpoczęte względnie zakończone

Z r ó d ł o		rok 1945	rok 1946	rok 1947	rok 1948	R a z e m
1/ wg artykułu z pisma "Stolica" z XII 1947	liczba izb	45000	22000	15000	-	82.000.-
2/ "Warszawa w liczbach" rok 1947 wzgl. 1948	"	21370	16000	13000	-	40.370.-
3/ wg danych G.U.S.	"	x	12454	20341 ^x	1	-

x/dane uzupełnione

X uzupełniająca dane GUS liczbami rubryki 2/ Warszawa w Liczbach/ naogół miarodajnymi z 1945, oraz dodając szacunek ruchu 1948 roku mieszczący się w granicach c.25000 izb uzyskuje się za czasokres lat 1945-1948 ogólną liczbę izb /w odbudowie budynkach nowych itd ./ rozpoczętych względnie zakończonych circa 91000.- Cyfra ta różni się od liczb podanych w rubr. 1/ in minus o 6000 izb za czasokres 1945-1947 a odpowiada ogólnemu przyrostowi izb za lata 1945-47 podanych w szacunku /Warszawa w liczbach str .33. Zgodnie z powyższym wydaje się, że ogólna liczba izb wybudowanych w czasokresie 1945-1948 względnie będących w odbudowie w m.Warszawie mieści się w granicach od 91000-96000 izb.

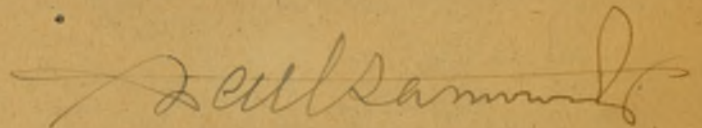
Uzyskany wynik daje pewne wskazówki co do ogólnego szacunku budownictwa mieszkaniowego w miastach na terenie całego kraju w latach 1945-1948. Jako podstawa służyć może stan oficjalny wg sprawozdawczości GUS z roku 1947; wg tych danych widać, że Warszawa stanowi połowę ruchu całego kraju; dane GUS nie są kompletne niemniej jednak można domniemywać, że ewentualne braki i luki rozkładają się mniejwięcej równomiernie na cały kraj; jako dodatkową korektę możnaby przyjąć że braki z terenu Warszawy są większe więc i stosunek jest wyższy i może wynosić dla Warszawy 60% ogólnego ruchu budowlanego kraju /wg szacunku przeprowadzonego w pracy niżniejszej/. Przyjmując jednak dla ostrożności stosunek 50% otrzymuje się przybytek izb mieszkalnych w okresie lat 1945-1948 dla całego kraju circa 182-192 tys. izb mieszkalnych w budynkach nowych w odbudowach, nadbudowach i d-obudowach .

Wyniki szacunkowe Ministerstwa Od -budowy określają przybytek izb mieszkalnych w omawianym czasokresie na c. 238.000 przy czym w cyfrze tej nie mieszczą się - budownictwo prywatne i szereg instytucji państwowych i przedsiębiorstw państwowych. Wydaje się, że szacunek Min.Odbudowy oparty na szacunkowym przeliczeniu kubatury za izby wg klucza 110 m^3 na izbę są niezbyt dokładne, poza tym dotyczą jak się domniemywa budownictwa w miastach i osiedlach podmiejskich a więc szerszej podstawy od będącej przedmiotem omawianej analizy. Należy prócz tego sądzić, że szacunek ten zajmuje i część remontów mniejszych nie będących tematem dochodzeń. Widać to z danych za 1945 rok w którym ruch budowlany był dopiero w stadium początkowym a wykazany został liczbą c.65000 izb przy zastrzeżeniach wyżej podanych. Dlatego też bez większego błędu można odjąć od danych szacunkowych Min.Odbudowy mniejwięcej połowę, a otrzymana cyfra c.119 tys. izb będzie odpowiadać liczbie izb w budynkach państwowych

nowych, odbudowanych, nadbudowanych w miastach w czasokresie lat 1945-1948. Wobec tego, że budownictwo państwowe wg danych 1947 roku stanowiło c. 10% ogólnego budownictwa w miastach oraz przyjmując szacunek braków z tego okresu za 30%, przy czym braki dotyczą przeważnie budownictwa państwowego można uznać w dużym przybliżeniu że budownictwo państwowe stanowić będzie 30% ogólnego budownictwa w miastach w izbach w omawianym czasokresie. Wobec szacunku dokonanego wyżej a dającym w granicy górnej 192 tys. izb, udział budownictwa państwowego dałby c. 64 tys. izb mieszkalnych. Dodając do górnej granicy szacunku /192 tys. izb/ różnica izb między ogólnym szacunkiem budownictwa mieszkaniowego /119 tys./ a szacunkiem uzyskanym z przeliczenia /64 tys. izb/ uzyskuje się liczbę izb 247 tysięcy /192 + 45 tys. tys./ stanowią niewątpliwie górną granicę szacunkową wyników budownictwa w karju w latach 1945-1948 w budynkach nowych odbudowach nad i dobudowach.

Oddzielnym zagadnieniem jest nadzwyczaj ważny odcinek remontów mieszkań oddzielnych, względnie całych domów. Dzięki akcji remontowej obejmującej nieznaczne uszkodzenia znaczna liczba izb może być użytkowana brak jakichkolwiek danych uniemożliwia dokonanie obliczeń ^{na um. Rany} mieszkalnych.

Z wielką ostrożnością można przyjąć, że remonty stanowią w izbach mniejwięcej liczbę izb podanych w ostatecznym szacunku ruchu budowlanego czyli c. 240 tys. izb.

/-/ Wł. Czarnowski

Warszawa, 14 lipca 1948 roku.

